

Забуті перлини української духовної музики

Літературно-музична вітальня для учнів 9-11 класів.

Мета: Виховувати у гімназистів любов до мистецтва, сприяти формуванню естетичного смаку, розкривати красу й багатогранність української духовної музики, розвивати інтерес до культурної спадщини нашого народу.

Святково прибрана зала. На стелажах - книжкова виставка, газетні матеріали, портрети композиторів.

Обладнання: магнітофон, телевізор, ноутбук.

Вчитель музичного мистецтва. Добрий день, шановне товариство. Сьогодні 1 жовтня, Міжнародний день музики. Тож вітаю усіх, хто створює музику і дарує її людям, а також усіх численних шанувальників музичного мистецтва. Нехай музика завжди допомагає вам думати про прекрасне, любити, цінувати та насолоджуватися життям! Адже мову музики розуміють усі, незалежно від національності та художніх уподобань. Вона бентежить наші душі, є засобом емоційного і духовного зв'язку між людьми.

О музико! О вічна музико!

Прощань і свідчень перегук.

Я вірю, ми зустрітись мусимо,

Впиваючись жагою мук.

Ведучий II. Історія мистецтва знає такі випадки: видатні твори, що з різних причин лишалися довгий час невідомими, доходячи до нас із запізненням, як світло далекої зірки, ніби вдруге народжуються, починаючи своє нове життя. Можна уявити почуття реставраторів Софіївського собору, які під нашаруванням віків, побачили вперше самотні, вражаючої краси і величі фрески XI століття. (демонструється слайд "Фрески" А.Рубльова).

З таким же хвилюванням торкаємося ми творчості видатних українських композиторів: Максима Березовського, Артема Веделя, Дмитра Бортнянського.

Ведучий I. Доля цих композиторів склалася дуже важко. Нерідко вони відчували злидні, гіркоту невизнання і навіть приниження зі сторони гордовитого дворянства. В той час, як іноземні музиканти, що приїздили до Росії, оточувалися повагою та багатством. свої талановиті композитори були зведені до положення прислуги.

Ведучий II. Не дістали вони визнання і після революційних змін 1917 року. Високе мистецтво видатних музикантів просто замовчувалося. Творчість їх

майже не досліджувалась і не вивчалась. Сьогодні вимагає відновити істину про одну із найцікавіших епох українського музичного минулого і повернуто до життя створені нею цінності.

Ведучий I. З музичної плеяди забутих українських композиторів виділяється особа Максима Созонтовича Березовського. (демонструється слайд).

Життя видатного українського музиканта містить багато незрозумілих, заплутаних і навіть білих плям. Драматична доля талановитого композитора - ранній зліт таланту і трагічно перерване життя, його визнання і нездійснені мрії – все це висвітлює особу Березовського майже в романтичних кольорах, викликаючи в пам'яті рядки.

Декілька старшокласників читають вірші.

1. Життя, - як думка. Ось думки.

Біжать тихенько звичним шляхом,

Та раптом вирветься одна.

Росте й дрижить у божевільному реєстрі.

2. Спуга, як опік і ятрить,

Розбурхує всі інші мислі будить.

І постає, над кволим світом лжі,

Аж поки вибухає кров'ю.

3. Далекий Майстре! Твоє життя

Пече мені, мов рана, лиш

Зачую, як музика бере мене в полон.

4. Життя, - як думка... Перед нею,

Мов перед вогнищем і плавиться, й тече,

І розсипається холодне жало бритви.

(Ю.Олійник)

Ведучий II. Місцем народження Максима Березовського є місто Глухів - столиця України та резиденції гетьмана у XVIII столітті. В ряді джерел стверджується, що Березовський навчався у Київській академії. Подальша доля майбутнього композитора пов'язана з Петербургом, де він був зарахований до Придворної капели. З 1769 до 1774 року М.Березовський удосконалює свою майстерність в Італії.

Ведучий I. Останній період життя - це всього більше трьох років після повернення на батьківщину. Три роки, проведені на рідній землі, нічого

хорошого не принесли композитору. Місце директора Кременчуцької музичної академії, що було обіцяне князем Потьомкіним, залишилось поза мрій. Цій академії не судилося бути відкритою.

Принижений, скривджений, переживаючи бідність, Березовський захворів гарячкою і в одному із випадків, як свідчили тодішні хроніки, закінчив життя самогубством.

(Цитата із книги зачитується біля виставки)

... З небом, з Богом я зіллюсь,
З саявом Вишнього, з тобою -
Кожний нерв зроблю струною,
Сам я арфою зроблюсь.

Як блаженний я піду,
Вгору, кручами, ярами.
Буду ставить тобі храми,
Доки в небо не ввійду.

Ведучий І. Ім'я Максима Березовського не часто доводилося чути серед імен великих наших композиторів, хоча масштаб його обдарування величезний. Він багато в чому зумів стати першим. Саме у творчості Березовського сформувався циклічний хорівий концерт. Його твори сповнені глибоких філософських роздумів, у них - відображення боротьби, гнівного протесту проти насильства над особистістю.

Ведучий ІІ. Творча спадщина - невелика. Основні його твори, написані на батьківщині,- духовні хоріві концерти - належать до найкращих зразків цього жанру. Для музики Березовського характерна глибина почуттів, піднесеність образів, яскравий драматизм, увага до слова і його змісту. Серед небагатьох відомих концертів слід назвати один з найкращих - чотириголосний концерт "Не отвержи меня во время старости", що вражає глибиною почуттів, красою. В цілому концерт є зразком високогуманістичної музики, класичним твором вітчизняного хорового мистецтва того часу.

Ведучий І. "Це сповідь людини, для якої самотність - насильний, невимовний тягар, а старість - згасання творчих можливостей, припинення насиченого подіями та боротьбою життя - жахлива мука, немов би прижиттєва смерть" - писав Ковальов в "Очерках о русской музыке XVII века".

Звучить фрагмент концерту "Не отвержи..." М.Березовського у виконанні Київського камерного хору імені Б.Лятошинського.

Ведучий II. Сучасним дослідникам відомо близько 40 композицій різних жанрів, проте ноти багатьох з них не знайдено. Досі точно не встановлено, чи насправді саме Березовський був автором хорових концертів "Отче наш", "Да воскреснет Бог", "Доколе Господи".

Але без сумнівів ми можемо сказати, що концерт "Господь, воцарился", належить перу Березовського. Цей твір ранній, але він має особливе історичне значення. Березовський уперше розподілив традиційний цикл на 7 великих частин, що включали 16 дрібніших номерів. Саме така форма і закріпилась у наступній практиці композиторів.

Ведучий I. Історичним та естетичним вважається хор "Достойно есть". Чітке музичне читання тексту, правдивість емоційного плану та майстерність композитора обумовили багатовікову популярність концерту.

(звучить "Достойно есть" М.Березовського у виконанні хору студентів Київської державної консерваторії ім.П.І.Чайковського).

Ведучий II. Серед глибоко самобутніх композиторів, життя і творчість яких нерозривно пов'язані з Україною, слід назвати Артемія Веделя. Він один з таких незвичайних людей, що залишили нам у спадок скарб своєї душі, закодований у нотних знаках. Ім'я цього видатного композитора є гордістю української землі. Його музична спадщина живе і сьогодні, через два століття після її народження.

Ведучий I.

І шепіт чийсь звучатиме, як вірші,
Злетіли із гранітної губи,
Нагадуючи, що найголовніше
В мистецтві - сплав таланту і судьби.

Свого часу він здобув визнання не лише як композитор, а і як співак, скрипаль, диригент, викладач. Різнобічний талант його розкрився вже під час навчання в Київській академії, де він керував хором і виконував партію першої скрипки.

Ведучий II. 1790-1798 роки були періодом розквіту таланту композитора. Він писав багато і за свідченням сучасників: "Чудову манеру Веделя наслідували всі співацькі хори, яких на той час у Києві було дуже багато." Особливої популярності набули концерти " Помилуй мя, Господи." та тріо "Покаяния отвержи ми двери", а також "Ирмосы к святой Паске", що обійшли всю православну Русь. Фрагменти цих концертів ми пропонуємо Вам послухати.

Звучать фрагменти концертів.

Ведучий І. Щасливий київський період творчої діяльності Веделя був дуже короткий. На початку 1799 року він був несподівано заарештований і за наказом царя Павла І замкнений в "інвалідному домі" з тим, щоб "не давали йому ні пера, ні чорнил".

Цей наказ свідчить про те, що в особі Веделя цар побачив "небезпечну для влади" людину і вирішив знешкодити його, позбавивши можливості творити, спілкуватися з людьми

Ведучий ІІ. В "інвалідному домі" Ведель занепав духом, заглибився у споглядальне життя, все, що одержав від рідних та друзів, роздав бідним. До творчого життя він так і не повернувся. Помер композитор у батьківському домі, куди він переїхав за декілька днів до смерті. Помер, стоячи на молитві, у маленькому садочку і був похований на загальному Щекавицькому кладовищі. Скоро його могила загубилася... (Демонструється слайд)

Ведучий І. Доля спадщини А. Веделя трагічна. Набувши популярності за життя композитора, його твори опинились у своєрідному підпіллі після трагічних подій у житті їх автора. У багатьох концертах Ведель звертається до народно-пісенних джерел, як наприклад у фрагменті "Херувимської", що схожа на мелодію пісні "Повій, вітре, на Україну".

**Звучить фрагмент "Херувимської" А. Веделя у виконанні хору
"Воскресіння".**

Ведучий ІІ. Привертає увагу в творах А. Веделя і особлива пластика поєднання слова і музики. В. Петрушевський підкреслював, що особлива задушевність, ширість музики Веделя завжди підкупляла слухачів, справляючи велике враження. "І це цілком зрозуміло", - пояснює він. Вогонь запалюється тільки від вогню і щире живе почуття звзвжди знаходить відгук у душах людей".

(Демонструється слайд)

Читець: ... Одна зоря лиш спалахне,
А інша довго в небі;
І щось тривожить знов мене,
Відгонить сни вишневі.
Сповза задума по лицю,
Як дві сльози поволі,
Бо вірю я в легенду цю,
Про зорі і про долі.

(В. Крищенко).

Ведучий І. На початку ХІХ століття на небосхилі українського музичного мистецтва зійшла ще одна зірка, яка запалала самобутньо, яскраво. Ім'я цієї зірки – Дмитро Степанович Бортнянський. (демонструється слайд) Ще в дитячому віці

привернув увагу фахівців винятковими музичними здібностями і прекрасним голосом.

Ведучий II. Початкову освіту здобув у Глухівській співацькій школі, потім доля простелилася до Петербурга. Обдарований хлопчик виконував складні відповідальні ролі в придворних оперних спектаклях. Потім була дорога на захід, до Італії. Там пробув він близько 10 років і став видатним композитором - автором опер " Креонт", " Алкід", "Квінт Фабій".

Ведучий I. Після повернення до Петербургу, його зараховано до двору великого князя Павла Петровича. Основою творчої діяльності Д. Бортнянського є духовна музика. Його багаточисельні твори богослужбового характеру дістали офіційне визнання в якості зразкових і визначили стиль церковного співу до середини ХІХ століття. (Звучить "Концерт №15" Д. Бортнянського).

Читець: Ця музика не тисне, не трясє –

Вона співає в серце голосами
Бере на крила ніжності й несе
Під банею, що висне небесами;
Тебе тримає – вниз не опуска,
Бо вся вона натхненна висотою...
... Музика така в людину входить, І стає святою.

Ведучий II. Особливий інтерес до музики Бортнянського протягом ХІХ століття проявляли митці західноукраїнських земель. М.Вербицький називав його "українським Моцартом", семінаристи духовних семінарій із захопленням співали хорові твори Бортнянського, вважаючи його національним композитором.

27 вересня 1825 року Дмитро Бортнянський помер. На той час поширювалися чутки про те, що композитор "заснув навіки під звуки свого концерту" "Всякую прискорбно еси душа моя". (Звучить фрагмент концерту "Всякую прискорбно еси...")

Ведучий I. "Життя – як думка..." 32 роки було Максиму Березовському, коли його не стає і рівно стільки ж – Артемію Веделю, коли зачинили його у божевільню, апоплектичний удар вирвав з життя Д.Бортнянського.

Вчитель музичного мистецтва. Їх немає з нами, але це неможливо сказати про їхню чудову музику, яка і сьогодні, через два століття, знаходить шлях до людей, звучить, як в храмах, так і в концертних залах, даруючи людям силу та натхнення.

...Народна пам'ять їх ніколи не забуде,

І доки житиме народ,
Їх світлий образ сонцем буде.
І в день весни, і в ніч незгод.

Радіймо ж ми, сучасники щасливі,
Що ми родились в ці роки,
Що ми рвемо на рідній ниві
На чола вславлені вінки.

(О.Олесь)

Ми вдячні Вам за те, що сьогодні ви були з нами у нашій вітальні.
Дякуємо Вам за увагу.
До зустрічі.